

ASKELMERKKEJÄ PERHEHOITAJAN JA PERHEHOIDON TYÖNTEKIJÄN YHTEISTYÖN RAKENTAMISEEN

Lastensuojelussa monen toimijan yhteistä työtä pidetään olennaisena hyvien tulosten saavuttamiseksi. Yhteistyö lastensuojelussa paikantuu suhteisiin ja luottamuksen rakentamiseen osallisten välillä, jotta yhteistyö voi sujua ja lapset sekä perheet saavat apua. (Muukkonen 2015)

Lastensuojelun yhteistyössä on kysymys kokonaisuudesta, jossa monet toimijat ja näkökulmat kohtaavat. Tällaisen ilmiön tutkiminen edellyttää tarkastelua paikallisesti, läheltä ja monissa suhderakenteissa (Heino 2009, 212).

TAUSTAA YHTEISTYÖN RAKENTAMISEN ASKELMERKKIEN SYNTYMISELLE

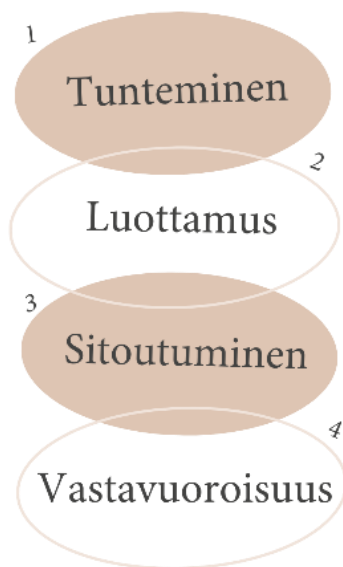
Perhehoidossa, kuten muussakin lastensuojelussa, tehdään yhteistyötä monien tahojen kanssa. Yhteistyön askelmerkkien taustalla on perhehoidon kehittämistyössä esiin nousseet tarpeet ja kokemukset siitä, että vaikka esimerkiksi sosiaalihuollon ja lastensuojelun lainsäädäntö edellyttää vahvasti yhteistyön tekemistä eri tahojen kanssa, konkreettiseen yhteistyön rakentamiseen perhehoidossa paneudutaan harvoin.

Perhehoitajien ja työntekijöiden kokemusten mukaan heidän välisensä yhteistyön toimimattomuus heikentää sijoitusten tavoitteiden toteutumista ja voi johtaa sijoitusten ennakoimattomiin katkeamisiin. Toisaalta toimiva yhteistyö lisää lapsen ja perheiden tarpeiden näkyväksi tuloa ja lisää sekä perhehoitajien että työntekijöiden hyvinvointia. Yhteistyön itsestäänselvyys on herättänyt pohdintaa, mitä yhteistyö on, miten sitä tehdään ja mihin sillä pyritään.

Perhehoitaja toteuttaa julkista hallintotehtävää yksityiskodissa. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee ja tekee sijoitettua lasta koskevia päätöksiä. Perhehoidon työntekijät tukevat perhehoitajaa tehtävässään.

Julkisen ja yksityisen alueen lomittuminen on perhehoitoon kuuluva erityispiirre, joka vaikuttaa sekä perhehoitajien että perhehoidon työntekijöiden tehtäviin ja yhteistyöhön. Sekä perhehoitajilla että perhehoidon työntekijöillä on oma historia, perhekäsitys, arvot, ihmissuhteet ja elämäkokemukset. Nämä vaikuttavat omalta osaltaan yhteistyöhön.

YHTEISTYÖN RAKENTAMISEN ASKELMERKIT

Perhehoitajan ja perhehoidon työntekijän yhteistyön askelmerkkien tarkoitus on tukea yhteistyön rakentamista. Askelmerkit voi ottaa käyttöön aina silloin, kun uusi yhteistyösuhde alkaa. Askelmerkit tarkoittavat keskusteluja yhteistyöstä. Perhehoitajan ja työntekijän keskusteluista syntyy yhteistyön rakentamisen prosessi.

Taustateorian kehittämissä on käytetty KTT Timo Järvensivun tutkimusta verkostojen ja yhteistyön rakentamisesta. Järvensivun mukaan vastavuoroisuus yhteistyössä syntyy tuntemisen, luottamuksen ja sitoutumisen yhteisenä tekijänä.

Konkreetit askelmerkit ovat syntyneet Helsingin perhehoidon ja SOS-lapsikylän perhehoidon kehittäjäryhmissä, joissa on ollut mukana perhehoitajia ja perhehoidon työntekijöitä.

Askelmerkit voi ottaa heti kokeiluun siinä muodossa, kun ne on tähän kirjoitettu.

1. Tunteminen

Tuntemiseen sisältyy tutustuminen, tehtävien ja osaamisten hahmottaminen sekä tarpeiden ja odotusten ymmärtäminen.

Tutustumalla toiseen rakennetaan turvallisuutta ja sitä, että jokainen voi olla oma itsensä. On helpompi jakaa yksilöllistä osaamista puolin ja toisin, kun ihmiset tuntevat toisensa ja tehtävänsä. Myös tarpeiden ja odotusten tunnistaminen ja ilmaisu tulee mahdolliseksi. (Timo Järvensivu 2019)

1.1 Tutustuminen

- Keskustelu siitä, että ollaan aloittamassa yhteistyötä, jota jokainen omalta osaltaan rakentaa.
- Kertokaa jotain itsestänne oman tehtävän lisäksi, esimerkiksi harrastus tai kiinnostuksen kohde.
- Keskustelkaa yhteistyön pelisäännöistä:
 - On ok kysyä kaikenlaisia asioita, jotka liittyvät yhteistyöhön.
 - Yhteistyön herättämistä tunteista kannattaa puhua.

- Yhteistyöhön voi liittyä erilaisia ennakkokäsityksiä esimerkiksi tilanteissa, jolloin vaihtuvuutta on ollut paljon. Mitä ennakkokäsityksistä tulee mieleen?
- Miten tavoitamme toisemme? Mitkä ovat hyviä tapoja olla yhteydessä?

Kehittäjäryhmäläiset korostivat tutustumisen merkitystä. He sanoittivat tutustumista puolin ja toisin näin:

- Yhteistyö kannattaa aloittaa sillä asenteella, että tulen tutustumaan ja luomaan ihmissuhdetta.
- Katsotaan silmiin ja kuunnellaan, osoitetaan kiinnostusta eli muistetaan hyvät käytöstavat.
- Kunnolla aikaa, että ehtii kohdata - vaikka kahvikupin äärellä.

1.2 Tehtävien ja osaamisen hahmottaminen

Sanoitetaan, keskustellaan, avataan:

- Perhehoitajan ja työntekijän tehtävät ja vastuut arkikielellä. Mitä kuuluu perhehoitajan, perhehoitajan vastuutyöntekijän ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtäviin? Kuka hoitaa mitäkin?
- Toimeksiantosopimus käydään kohta kohdalta läpi, kun se on uusi tai päivitetty.
- Tukisuunnitelma – Mitä siihen kuuluu, milloin päivitetään; koulutukset ja muut tuen muodot.
- Millaisia olemme mielestämme yhteistyön rakentajana?
- Mitä ovat sekä perhehoitajan että työntekijän yksilölliset osaamiset ja taidot?

1.3 Tarpeiden ja odotusten ymmärtäminen

Sanoitetaan, keskustellaan, avataan:

- Millaisia tarpeita ja odotuksia yhteistyölle on – mitä jokainen odottaa itseltä, mitä toisilta?
- Avataan yhteistyötä koko sijaisperheen kanssa – toimitaanko esimerkiksi sijaissisarusten kanssa?
- Miten toimitaan kriisitilanteissa?

2. Luottamus

Luottamuksen syntymistä yhteistyössä edistävät hyväntahtoisuus, haavoittuvuuden ilmaisut ja johdonmukaisuus. Luottamuksen rakentamisen voi aloittaa luottamalla ensin itse yhteistyökumppanin hyväntahtoisuuteen. Avoimuus on yksi luottamuksen osoitus. Haavoittuvuuden ilmaisut rikastavat luottamusta sekä syventävät osaamisen ja kykyjen tuntemista. Vastavuoroinen luottamus mahdollistaa epäonnistumisen tunteiden jakamisen. Johdonmukaisessa toimintakulttuurissa rutiinit ja ihmisten toimintatavat pysyvät riittävän samanlaisina. Menetetty luottamus palautuu hitaasti. (Timo Järvensivu 2019)

2.1 Hyväntahtoisuus

Hyväntahtoisuus tarkoittaa, että halutaan hyvää toiselle. Hyväntahtoisuutta edistää, kun:

- Sanoitetaan hyviä asioita tapaamisissa ja puhelimesta.
- Ilmaistaan kiinnostusta myös ilmein ja elein.

- Tiedostetaan omat tulkinnat ja veikkailut, kuunnellaan erilaisia näkökulmia.
- Varmistetaan kysymyksiin ja keskustellen, että ymmärrämme toisiamme.
- Kerrotaan tunteista ja halutaan luottaa toisen hyväntahtoisuuteen.

Keskustellaan siitä, millaisia ajatuksia ja tunteita hyväntahtoisuus herättää.

2.2 Haavoittuvuuden ilmaisut

Turvallinen haavoittuvuuden ilmaiseminen yhteistyössä voi edistää luottamuksen syvenemistä. Kukaan ei ole kaikkivoipa tai erehtymätön. (Timo Järvensivu 2019)

Kehittämistyössä mukana olleiden perhehoitajien ja työntekijöiden mielestä haavoittuvuuden ilmaisuun liittyy:

- On hyvä puhua yhdessä, että kaikenlaisia tunteita saa ilmaista.
- Jos ei ole valmis ilmaisemaan haavoittuvuutta, ei vielä ole valmis. Haavoittuvuuden ilmaisu edellyttää luottamusta. Omat aiemmat kokemukset vaikuttavat siihen, onko uskallusta ja rohkeutta ilmaista haavoittuvuutta.
- Joskus haavoittuvuuden ilmaisu voi olla ”elefantin ääneen sanomista”.
- Välineen tai menetelmän kautta (esimerkiksi korttien avulla) voi olla helpompi ilmaista haavoittuvuutta.

Keskustellaan, millaisia ajatuksia ja tunteita haavoittuvuuden ilmaiseminen herättää.

3. Sitoutuminen

Tunteminen ja luottamus tukevat sitoutumista yhteistyöhön. Sitoutuminen on yhdessä sovittujen asioiden tekemistä, toimintaa.

Sitoutumiseen liittyvät merkityksellisyyden kokemus, osaamisen ja taitojen arvostus ja sovittujen asioiden tekeminen.

Keskustelukysymyksiä sitoutumisesta:

- Mikä ajatuksia yhteistyön merkitys tai hyöty herättää?
- Miten ilmaisette toisillenne yksilöllisen osaamisen ja taitojen arvostusta?
- Miten yhteistyö on sujunut, onko toimittu niin kuin on sovittu?

4. Vastavuoroisuus

Keskustellaan ja sanoitetaan:

Mistä minä huomaan, että yhteistyö on vastavuoroista?

MITEN YHTEISTYÖN RAKENTAMINEN TULEE TOIMINTAMALLIKSI?

Yhteistyön rakentamisen toimintamalliin kuuluu, että organisaatiossa sovitaan yhteisesti, kuinka usein perhehoitajat ja perhehoidon työntekijät tapaavat toisiaan. Kehittämistyössä oli toimivaa, että tuntemiseen, luottamukseen ja sitoutumiseen liittyviä teemoja käsiteltiin kolmessa eri tapaamisissa, jolloin yhteistyön rakentamisesta voi muodostua vastavuoroisuutta edistävä prosessi.

Yhteistyön rakentaminen edellyttää, että organisaatiossa sovitaan,

- Kenen vastuulla askelmerkkien käyttöönotto on?
- Miten yhteistyön rakentamisen toimintamalli dokumentoidaan ja levitetään organisaatiossa?
- Yhteistyötä rakennetaan eli askelmerkit otetaan käyttöön.

Kehittäjäryhmäläiset kannustavat, että askelmerkit kannattaa ottaa käyttöön matalalla kynnyksellä eli yksittäiset työntekijät ja perhehoitajat voivat alkaa puhua keskenään askelmerkkeihin kirjatusta teemoista, vaikkei koko organisaatiossa olisikaan vielä tehty suunnitelmaa yhteistyön rakentamisen askelmerkkien käyttöönotosta.

Askelmerkit tukevat yhteistyön rakentamista. Ne auttavat pysähtymään yhteistyön eri teemojen äärelle ja siten avaavat keskustelijoille uusia näkökulmia. Kun tuntemisen, luottamuksen ja sitoutumisen myötä vastavuoroisuus lisääntyy, se edistää myös sijoitettujen sekä perheen muiden lasten tarpeiden näkyväksi tuleamista ja voi vähentää sijoitusten ennakoimattomia katkeamisia.

Lämmin kiitos yhteistyöstä jokaiselle Helsingin perhehoidon ja SOS-lapsikylän perhehoidon kehittäjäryhmäläiselle!

Lähteet:

Heino Tarja (2009) Lastensuojelu – kehityskulkuja ja paikannuksia. Teoksessa Lapsiperheiden hyvinvointi. Lammi–Taskula Johanna, Karvonen Sakari & Ahlström Salme (toim.) Terveiden ja Hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopiston kirjapaino

Järvensivu, Timo 2019: Verkostojen johtaminen. Opi ja etene yhdessä. BoD Books on Demand.

Luotsaten ja luovien – Yhteistyö perhehoidossa. Majakan Valo – säätiön vuosijulkaisu 2021

Muukkonen, Tiina 2015: Luottamus lastensuojelussa. Monitoimijaisen yhteistyön rakentuminen. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatintutkimus.